

Asia: VN/18066/2023

Arviomuistio tuomareiden etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa

Lausunnonantajan lausunto

1. Olisiko hallintoprosessissa tarpeen säännellä kokoonpanoon kuuluvan tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta suulliseen käsittelyyn? Mitkä olisivat mahdolliset hyödyt ja haitat tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta hallintoprosessissa?

Yleisesti voidaan todeta, että prosessisääntelyn joustavoittaminen ja oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittaminen on kannatettavaa erityisesti tuomioistuinten käsittelyaikojen näkökulmasta. Sääntelyn joustavuus helpottaa myös mahdollisiin poikkeustilanteisiin varautumista.

Tuomarin etäosallistumismahdollisuudesta suulliseen käsittelyyn on syytä säännellä.

Tuomarin etäosallistumiseen liittyisi lähinnä hyötyjä sen joustavoittaessa prosessia ja vähentäessä suullisen käsittelyn peruuntumisen riskiä. Oikeudenkäynnin osapuolten kokemusta tuomarin etäosallistumisesta ja sen vaikutusta oikeudenkäyntikokemukseen ei liene tutkittu.

Etäosallistumismahdollisuuden sääntely on syytä toteuttaa teknologianeutraalisti. Salassapitosääntely (mm. neuvottelusalaisuus) sekä tietosuojalainsäädäntö tulevat asettamaan etäosallistumisessa käytettävälle tekniselle tiedonvälitystavalle merkittäviä vaatimuksia. Tällä on suora vaikutus niihin teknisiin ratkaisuihin, joita tuomioistuimissa voidaan käyttää, ja mahdollisesti myös kustannusvaikutuksia, jos Valtorin tavanomaisten palveluiden tietoturvallisuus ei ole riittävällä tasolla.

2. Olisiko soveltamistilanteita tarpeen rajata arviomuistiossa esitetyillä tai muilla perusteilla? Mikä vaihtoehdoista 1–3 vaikuttaisi perustelluimmalta sääntelytavalta? Olisiko käyttöala syytä jättää yleisen soveliaisuusharkinnan varaan vai tulisiko sitä rajoittaa perustellun tai erityisen syyn vaatimuksella?

Soveltamistilanteita lienee tarpeen rajata.

Vaihtoehdon 1 mukainen yleisluonteinen säännös, jossa etäosallistumisen käyttöala jätetään yleisen soveliaisuusharkinnan varaan vaikuttaa tarkoituksenmukaiselta.

Vaihtoehdon 1 mukaisen yleisluonteisen säännöksen, jossa etäosallistumisen käyttöala jätetään yleisen soveliaisuusharkinnan varaan, riskinä on, että soveltamiskäytäntö muodostuu epäyhtenäiseksi. Toimenpiteitä soveltamiskäytännön yhtenäisyyden säilyttämiseksi tulee pohtia tarkemmin jatkovalmistelussa.

3. Olisiko tarpeen rajoittaa lainsäädännössä tuomarin etäosallistumisen paikkaa?

Tuomarin etäosallistumisen paikasta ei tulisi säätää liian rajoittavasti esimerkiksi siten, että osallistua voisi vain tuomioistuimen tai jonkin viranomaisen tiloista. Silloin sääntelystä ei saataisi sillä tavoiteltavia hyötyjä.

Yleisluonteinen säännös paikan asianmukaisuudesta ja soveltuvuudesta lienee riittävä. Jatkovalmistelussa on syytä vielä erikseen tarkemmin arvioida sitä, millaisia vaatimuksia osallistumispaikalle tai käytettäville tiedonsiirtoyhteyksille on syytä asettaa. Jos arvion perusteella päädytään siihen, että paikalle tai käytettäville teknisille ratkaisuille on syytä asettaa tarkempia vaatimuksia, olisi näiden rajoitusten ja reunaehtojen hyvä ilmetä mahdollisimman selkeästi lainsäädännöstä.

Tuomarin on kaikissa tilanteissa huolehdittava mm. oikeudenkäynnin julkisuussääntelyn sekä tietosuojaa ja tietoturvaa koskevan sääntelyn noudattamisesta. Paikan asianmukaisuutta ja soveltuvuutta arvioitaessa pitää huomioida myös oikeudenkäynnin arvokkuus.

4. Tulisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuutta rajoittaa joidenkin tiettyjen tilanteiden tai asiaryhmien osalta? Mitä nämä tilanteet tai asiaryhmät olisivat ja mitkä olisivat keskeiset perusteet rajoituksen tarpeellisuudelle?

Suullisia käsittelyjä järjestetään lähinnä ulkomaalaisasioissa, lastensuojeluasioissa sekä mielenterveyslain mukaisissa asioissa. Näistä mitään ei ole tarpeen rajata pois, koska muuten sääntelyn soveltamisala jää suppeaksi. Asiaryhmät eivät poikkea myöskään sillä tavoin toisistaan, että jokin niistä pitäisi rajata uuden sääntelyn ulkopuolelle.

Muullekaan asiaryhmäkohtaiselle rajoittamiselle ei ole tarvetta.

5. Tulisiko tuomarin etäosallistuminen rajoittaa siten, että vähintään yhden kokoonpanoon kuuluvan tuomarin olisi oltava läsnä suullisessa käsittelyssä? Tulisiko tämän vaatimuksen koskea erityisesti istunnon puheenjohtajaa? Millainen merkitys asianosaisten suostumukselle tulisi tuomarin etäosallistumismahdollisuuden sääntelyssä antaa?

Ei ole asianmukaista, että kaikki tuomarit osallistuvat etänä tilanteessa, jossa saliin tulee todistajia tai asianosaisia (prosessinjohto, arvokkuus). Tällaisessa tilanteessa vähintään puheenjohtajan olisi oltava läsnä oikeussalissa.

Sääntely ei vähentäisi etäosallistumisen joustavuutta, koska kokoonpano voi sopia suullisen käsittelyn puheenjohtajan sen mukaan, kuka menee paikalle.

Asianosaisten suostumukselle ei tulisi antaa ratkaisevaa merkitystä. Asianosaisen ja viranomaisen mielipide voi olla hyvä selvittää etukäteen. Vähintään asianosaisille pitäisi ilmoittaa etukäteen, että osa kokoonpanon jäsenistä voi osallistua etänä ja että vähintään puheenjohtaja on salissa. Yllättävässä tilanteessa, jossa etäosallistumisen vaihtoehtona olisi käsittelyn peruuntuminen tai kokoonpanon muuttuminen, edes etukäteisinformointi ei olisi välttämätön.

6. Olisiko tuomarin etäosallistumismahdollisuuden salliva säännös tarpeen ulottaa myös suulliseen valmisteluun? Jos säännös olisi tarpeen, niin olisiko sen suhteen perusteltua rajoittaa tuomarin etäosallistumismahdollisuuksia yleisen soveliaisuusharkinnan lisäksi?

Etäosallistumismahdollisuuden salliva säännös on tarpeen ulottaa myös suulliseen valmisteluun. Suulliseen valmisteluun etäosallistuminen istuukin varsin hyvin ottaen huomioon, että valmisteluistunnossa ei kuulla asianosaisia selvittämistarkoituksessa eikä todistajia. Yleensä valmisteluistunto pidetään laajojen suullisten todistelun rajaamiseksi, käsittelyn aikatauluttamiseksi tai muista vastaavista syistä ja vain hallinto-oikeuden kokoonpanon ja avustajien kesken, jolloin etäosallistuminen on luontevaa. Valmisteluistunnoissa voi olla mukana koko kokoonpano, vaikka laki sallii valmisteluistunnon järjestämisen yhden tuomarin kokoonpanossa.

Jos asianosaiselle varataan mahdollisuus tulla paikalle, pitäisi myös ainoan tuomarin / puheenjohtajan olla paikalla.

Muutoin sääntelyä ei ole tarvetta rajoittaa yleisen soveliaisuusharkinnan lisäksi.

7. Olisiko tuomarin etäosallistumisen salliva säännös tarpeen ulottaa myös katselmukseen ja tarkastukseen?

Ei. Katselmukseen ja tarkastukseen tulee niiden luonteen vuoksi (havainnointi, paikalla olo) osallistua paikalla.

8. Aiheuttaisiko tuomarin etäosallistumisesta säänteleminen tarvetta tarkastella oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia säännöksiä?

Lainvalmistelussa pitää varmistaa, etteivät säännökset ole ristiriidassa. Ristiriitainen sääntely aiheuttaa soveltamisongelmia tuomioistuimessa.

9. Muut mahdolliset ehdotukset ja näkemykset tuomarin etäosallistumista koskevaan sääntelyyn hallintoprosessissa?

Tuomioistuinvirasto on antanut oikeusministeriölle lausunnon asiassa VN/32207/2022 arvio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä (21.3.2023; TIV/58/2023). Lausunnossa on otettu kantaa etäoikeudenkäynteihin yleisesti ja myös tuomarin etäosallistumiseen.

Tuomioistuinvirasto kannattaa etäoikeudenkäynteihin ja tuomarin etäosallistumiseen liittyvän sääntelyn kehittämistä kokonaisuutena kuitenkin eri prosessilajien erityispiirteet huomioiden. Jatkovalmistelussa tulisi pyrkiä siihen, että kansallinen lainsäädäntö olisi mahdollisimman yhdenmukainen ja prosessilajikohtaisia poikkeuksia esiintyisi vain perustelluissa tilanteissa.

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Koivuluoma Anu
Tuomioistuinvirasto